

УДК 72.012

Кедровська І.П.,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ЗАКОНОМІРНІСТЬ КОМПОЗИЦІЇ

Визначаються найбільш усталені поняття закономірності, виявляються особливості закономірності в композиції, пропонуються основні засоби її реалізації.

Ключові слова: організованість, впорядкованість, повторюваність.

В наш час в області композиційної творчості немає сформованої системи термінів що б позначили все розмаїття її складних понять. В термінології різноманітних літературних джерел є свої семантичні переваги і недоліки щодо повноти і чіткості вираження суті відповідних понять. До таких понять відносяться визначення поняття закономірності.

Розглядаючи основи теорії архітектурної композиції, необхідно дослідити (уточнити) різночитання визначень, що супроводжують поняття «закономірність».

Закономірність: - 1. Властивість за значенням закономірний, який відбувається відповідно до законів природи або суспільства, зумовлений цими законами. 2. Об'єктивно існуючий, постійний і необхідний взаємозв'язок між предметами, явищами або процесами, що впливає з їхньої внутрішньої природи, сутності [2, С. 201].

Закономірність – закон – необхідне, суттєве, стійке, повторюване відношення між явищами в природі та суспільстві [9, С. 447].

Закономірність – закон – зв'язок і взаємозалежність яких-небудь явищ дійсності; необхідне і стійке відношення між явищами [7, С. 210].

Не вдаючись до гносеології походження слів, а також філологічних тонкощів, опускаючи посилання на джерела, висловлювання авторитетних вчених в галузі композиційної творчості, можна навести цілий ряд слів та понять, що в той чи інший спосіб відображають суть явища. Це: організованість, впорядкованість, порядковість, послідовність, повторюваність, ритмічність, регулярність, модульність, періодичність, точність, правильність, стрункість, однорідність, співставленість, правило, правильність, закінченість, логічність.

З них, найбільш часто вживаних для мети архітектурної композиції, використовують ключові слова, а саме: організованість, впорядкованість, повторюваність.

Розглядаючи закономірність як інтегральну властивість композиції Г.А. Шемякін виділяє її чотири особливості. Перша особливість полягає в тому, що

вони являють собою закономірності побудови архітектурної форми, що розуміється як різноманітне явище, яке охоплює не тільки окремі деталі чи частини архітектурного твору, але й сам твір в цілому.

Друга особливість композиційних закономірностей полягає в тому, що вони мають об'єктивну основу в навколишній дійсності, є результатом суспільної практики людей, які зафіксовані в реально існуючих спорудах та даних науки.

Третя особливість композиційних закономірностей полягає в тому, що вони є закономірностями, які склалися історично.

Четверта особливість композиційних закономірностей полягає в тому, що вони володіють відносною самостійністю і в однаковій мірі можуть бути використані для вирішення будь-якого композиційного завдання [8, С. 28-29].

Однією з особливостей закономірності є принцип додатковості (за Нільсом Бором) – протилежності не суперечливі, а доповнюючі.

Розвиток науки проказує, що поряд з тілами, для яких слова «порядок» та «безладдя» є достатньо точною характеристикою розташування в них часточок, дуже часто зустрічаються такі тіла, в яких порядок та безладдя існують поруч, невіддільне одне від одного [5, С. 3].

Не вдаючись у подробиці науково-філософської суперечки про закономірності, що обумовлені порядком та безладдям у різних системах відліку (фізиці, фізіології, психології тощо) в композиційній творчості, як правило, порядок є визначальною властивістю з відхиленнями («трохи неправильно») в бік творчого акту, пов'язаним з естетичними та зоровими відчуттями. Зорові відчуття є головними і вирішальними в оцінці якості композиції.

Математичний порядок може стати безладдям з точки зору естетичного. І навпаки, математичне безладдя може бути естетично сприйнятим як упорядкована гармонія. Багато дослідників приділяють велику увагу не тільки закономірностям, які властиві будь-якій архітектурній композиції, але й їх порушенню з метою досягнення виразності [4, С. 52].

Якщо при сприйнятті архітектурної композиції доводиться розрізняти сім, вісім або більше елементів, то з них відразу ми здатні чітко розрізнити не більше трьох. Якщо елементів вісім та більше, то для того, щоб якісно розрізнити їх якість, диференціювати значення, необхідна активна участь пам'яті. Існує два види сприйняття.

Аполлонове повідомлення, що іноді також зветься «Аполлоновим принципом», відображає сутність архітектурно-просторових та композиційних утворень, елементи яких надлишкові за змістом і разом з тим підпорядковані цілеспрямованому порядку. За сукупністю вони відносно нескладні й, відповідно,

мало інформативні. Можна сказати, що їх форма проста, а зміст складається не більше ніж з шести архітектурних елементів.

Діонісове повідомлення, що іноді зветься також «Діонісовим принципом», відображає сутність більш вільних архітектурно-композиційних утворень, складніших за своїм змістом, більш інформативних. Їх зміст складається з 6 до 16 архітектурних елементів. Виникнення Діонісового повідомлення пов'язане з інформаційними перевантаженнями, кількісна величина яких знаходиться на межі людських спроможностей [6, С. 26-27].

Архітектурна композиція передбачає, як правило, упорядкування та зведення до системи множини елементів – одноманітних, різноманітних, або тих і інших. Елементи можуть бути точковими, лінійними, площинними або скульптурно-просторовими. Композиційна упорядкованість одноманітних елементів досягається порівняно просто шляхом упорядкування рядів або груп. При цьому необхідно враховувати, що людина здатна без підрахунку сприймати сім окремих елементів; більша ж кількість сприймається як «множина». Тому, як правило, найбільш переконливі композиції, що оперують обмеженою кількістю окремих елементів, з яких можна сформувати групи або ланки.

Значно складнішим є завдання композиційного упорядкування різноманітних елементів. Але в цьому випадку естетично доцільним є обмеження свого вибору двома або трьома різноманітними елементами, щоб формувати на їх основі «замкнені фігури» [1, С. 17-18].

Розглядаючи закономірність як композиційну властивість, що характерна для всіх видів композиції, необхідно відмітити її нерозривний зв'язок з такими властивостями як цілісність та гармонійність. Наявність гармонійності та цілісності композиції передбачає виявлення закономірності, але закономірність (упорядкованість) виявляється і в своєму специфічному вигляді як регулярність та ритмічність. Цей порядок забезпечується використанням пропорційних відношень, що побудовані на метроритмічних сполученнях та модульності елементів. В архітектурній фронтальній композиції це виражається, як правило, в метричному повторюванні елементів по горизонталі та в ритмічному по вертикалі. Особливо це чітко видно при композиційному аналізі архітектурних об'єктів «класичного стилю».

«Повторювання, що завжди присутнє в ритмі, нагадує про попереднє і примушує передбачити, очікувати наступне» [3, С. 30].

«Порядок» у композиції також досягається таким же композиційним засобом, як наявність симетрії. Симетрія є організуючим початком будь-якої композиції. Упорядкування композиції за допомогою практики, прийомів та способів, що склалися в композиційній творчості, забезпечує отримання завершених композиційних вирішень.

Досвіди побудови законів композиції на зразках геометричного варіанту нефігурального живопису (Малевич, Мондріан тощо) зводять закономірність до правильності (слухності), регулярності, врівноваженості. Використовуючи упорядковане повторювання елементів на основі цілісності та гармонійності, можливо вирішувати композиційну задачу будь-якої складності.

Доцільна, помірна, наочна регулярність, організованість архітектурної композиції, впорядкованість її частин та елементів є одним з найважливіших умов її завершеності і естетичності.

Література:

1. Кучмар Ариберт. Основы архитектурного формообразования. – М.: Стройиздат, 1984. – 221 с.
2. Великий тлумачний словник української мови. – Харків: Доло, 2005. – 915 с.
3. Волков Е.В. Эстетический анализ художественных произведений. – М.: Искусство, 1974. – 915 с.
4. Кириллова Л.И. Вопросы композиции в русской архитектуре XVI-XIX вв. – М.: Госстройиздат., 1955. – с.
5. Китайгородский А.И. Порядок и беспорядок в мире атомов. – М.: Физматиздат., 1959. – 151 с.
6. Кудряшов К.В. Проблемы изобразительного языка архитектора/ К.В. Кудряшов, Л. Байзетцер. – М.: Госстройиздат., 1985. – 238 с.
7. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1991. – 915 с.
8. Очерки теории архитектурной композиции. – М.: Госиздательство литературы по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1960. – 293 с.
9. Советский энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 1599 с.

Аннотация:

В статье определяются наиболее устоявшиеся понятия закономерности, выявляются закономерности в композиции, предлагаются основные средства ее реализации.

Ключевые слова: организованность, упорядоченность, повторяемость.

Anotation:

the article defines the most entrenched concepts of regularity, identifies regularity in the composition, offers basic tools for its implementation.

Key words: organization, order, repetition.